

LORA

Časopis

za zabavo, znanost in umetnost.

Štev. 2.

V Mariboru, 15. januarja 1872.

Tečaj I.

Zabavni del.

V vojni krajini.

Povest.

(Dalje.)

Moder srbski pregovor pravi: v vinu se je več ljudi utopilo nego v morji. Dostaviti se more tej resnici: najmehkejše in najodkritosrčnejše si videl svoje znance pri vinu, ali kakor že obrabljen latinski pregovor kaže: in vino veritas. Tako sva tudi midva z mojim prijateljem s časom vkupe prišla. Rad sem se mu dal pogovoriti, da sem nocoj svojo že naročeno sobo pustil in šel v njegovo. Tam sva — vem da to ne boče po godu poštenim zmernim ljudem, ali kateremu pravilu bi se človek ne izneveril za ljubo dolgo ne videnemu prijatelju? — tam sva po črni kavi pri novi butelji sedela, ko me moj prijatelj prime za ramo, in zdelo se mi je, da ima solzne oči.

„Tako pride, ljubi moj, da človek postane otrok“ — reče mi — „ko misli, da je mož, da se stara, da je že ven iz pogibelji, o katerih bere v domišljije polnih romanih. Ali jaz sem ti nov dokaz, da je življenje dostikrat roman; to se ve, ne dobro za njega, kdor je njegov živ predmet. Moj ni zanimiv, kakor sem ti rekel, celo otročji in nepraktičen in neumen se ti bodem zdel, ako si „zdrav“ in „pameten“ na srečo. A vse edno, povedal ti bodem svojo stvar, povedal zakaj tu nosim rano, zaceljeno sicer, ali vendar tako, da mi ostane zmerom, in poleg te telesne, tudi še „srčno rano,“ katerim smo se, kakor veš, nekđaj grohotom smijali, naše sentimentalne slovenske pesnike beroči.“

Rekši odgane včstijo in košuljo in mi med desnimi rebri pokaže zaceljeno globino, v katero bi se bil skoro lahko mali prst vteknil.

„To je od svinčenke.“

„Kako?“ pravim čudeč se — v boji nisi bil. Menda se vendar nisi“ . . .

„Dueliral? To baš ne. Pa skoro kaj takega.“ In daleč proti vratom svojo gorečo cigaro vrgši, da so iskre po podu odletale, zasmeje se kakor iz srda na sam sebe in ves svet: „Kaj praviš ti na to?“

Jaz zares v hipu nisem vedel, kaj bi rekel.

Zapali si novo cigaro in se nasloni z enim komolcem na mizo, na pol od mene proti vratom obrnen.

„Kako sem se bil odločil v granico iti — začne — in sem tudi takoj dobil mesto na turški meji, to sem ti že prej pravil. Reči moram, da sem se prav veselil, videti in na svoje oči in ušesa izpoznavati narod, ki je posebno l. 1848 tako veliko ulogo igral v avstrijski zgodovini, in o katerem sem po naših slovanskih virih toliko hvale, po nemških toliko graje čital.“

Takoj prvi vtisek ni bil slab. Slučajno sem se vozil z nekim trgovcem. Ker sem potoval v civilni opravi in sem govoril njegov jezik, ter svojih misli nikakor nisem skrival, mi je kmalu zaupal. Tako sem izvedel, da je sam graničar, in sicer navdušen narodnjak in Slovan, pa baš tako ljut sovražnik Magjarov, kajti, kadar je o njih govoril, nikakor ni rabil uljudnih besedi, nego je pridno in vestno pristavljajl preveč narodno kletev: „da jim vrag majku!“ Trdil mi je na vero, da ako bi car ukazal pograbit puško na Magjara, ne bi ostalo ni mlado ni staro doma, nego še hušje navdušenje

bi bilo nego l. 1848 za časa slavnega Jelačića-bana, katerega je moj sopotnik v najvišji ceni imel. Da bi mi dokazal, da ves narod tako misli, kakor on, ustavi kar na potu tri proste graničarje, dva mlada in enega starca, ki so naji, vsak svojo puško in torbo čez ramena obešene, srečali in jih vpraša:

„He čuješ, brate! Vi dodjete pod Magjara.“

Na hip se ustave vsi trije, dvomno obrvi stisnejo naji gledaje in starši reče: „Bogme nečemo!“ Moj sosod jih potolaži: „bogme i ja neću.“

Ta narodni ponos, katerega sem kasneje povsod videl, me je kot Slovana veselil, ravno tako me je veselilo videti, da je poljedelstvo, posebno sadni vrtje, po krajini v mnogo boljsem stanju, nego sem si mislil.

To ti pripovedujem, da veš, kak sem bil, ko sem dole šel. In tako je bilo še precej časa. Dolgo me je zanimalo vse, vse mi je bilo novo, vse me je veselilo, prišel sem bil v druge običaje, bolj naravne, bolj značajne in slovanske, nego sem jih bil vajen v našem po nemštvu in italijanstvu že obližanem severnem delu Jugoslovanstva.“

„Pripoveduj mi to bolj na tanko,“ rečem jaz, videč da ga ta še tako živ spomin veselejšega dela. „Kako društvo si dobil, ko si na mesto prišel?“

„Jako prijetno, — nadaljuje on. — Kraj je bil samotni, in večkrat so se bolezniki tam pokazovali, zato baš sem jaz tje prišel, da-si vas ni bila „stabsort“ — da govorim po nemško-graničarskem upravnem jeziku. Ker so v Krajini, kakor menda veš, vse oblastništva v vojaških rokah, nastavljen je bil tu za upravo nadlejtat“ — (ime, katero je moj pripovedovalec, da si večkrat, imenoval, sem pozabil, zdi se mi, da je rekel) — nadlejtat Savić. Ta je znal za moj prihod in mi je bil stanovanje ter drugo potrebno uredil.

Bil sem prvi dan pri njem gost. Imel je s svojo starikovo sestro, ki bi po letih lahko bila njegova mati, lastno hišno gospodarstvo. Takoj pri prihodu me je podvoril z „rakijo“ in hitro sem ogledal tudi njegovo bivališče, ki se mi je originalno zdelo. Poleg neštevilnih pistol in drugega orožja, ki je po steni viselo, poleg steklenic rakije so bile nakopičene hrvatske in srbske knjige in so ležali različni hrvatsko-srbski časopisi, katerih materijelno stanje je kazalo, da so potovali skozi roke vse „inteligencije“ njegove okolice. Med starejšimi in novejšimi knjigami sem jih tu mnogo videl, katere niti niso bile prerezane na pr.: „Rad jugoslavenke akademije.“ Tu sem imel moža,

ki je narodno literaturo tako zvesto podpiral, ker je bila narodna, kakor je bil pripravljen s sabljom in narod braniti, in takoj sva bila prijatelja s Savićem. Dopadel mi je tem bolj, ker je bil jovijalen, zdrave veselosti in brez vse posiljenosti naraven.

Drugi dan sem se bil v svojem stanovanju udomačil kakor je baš šlo. Bila je nedelja in Savić je bil, ne da bi bil jaz prej vedel, povabil nekoliko boljših in premožnejših ljudi iz okolice na obed, to se ve tudi mene, kajti kakor sem takoj videl, bil je obed na „dobrodošlico“, v čast mojega prihoda. Družba je bila majhna, — velike bi v tem kraju ne bil mogel skupaj spraviti. Bila sta tu dva pravoslavna srbska popa, trije oficirji, dva seljanska trgovca, nekoliko premožnejših izobraženih posestnikov ter njih žené in en vseučilišni študent. To seveda je bilo prvo kar sem moral po starem običaji hrvatskega gostoljubja izpolniti, da sem izpil „dobrodošlico“, t. j. skoro polič vina, katero mi je hišni gospodar prinesel na okrožniku s ključem od kleti, v znamenje, da sem ta večer gospodar vsega vina, kar ga ima, in iz čaše, na kateri je bil na eni strani Štrosmajer, na drugi Miletić. Kakor bodeš videl, ako kedaj tu v jugoslovanska društva prideš, ne pomaga braniti se, izpiti moraš, če nečeš društvo razžaliti. In pili smo vsi še preveč po jugoslovanski, tako da je društvo živo postalo in sem bil na enkrat v „bratovščini“ z večino nazočih gostov.

Vendar najvažnejši dogodek tega gostovanja je bil dogovor, da napravimo na tretjo nedeljo, ko je „proštenje“ — po naše žegnjanje ali cerkveni „semenj“ — pri bližnji pravoslavni cerkvi svetega Nikolaja, pod milim nebom „pick-nick“, „kolo“ in družabno zabavo. Hitro je bil črtež skupaj, nekteri obljubijo za vino skrbeti, drugi za janjca, kateri se bode na prostem pekel, tretji mlado prase itd. Tudi so družine in lepótice hitro naštele, katere na povabilo gotovo pridejo. Meni je bilo vse to novo, ali vsi so mi obetali, da se bodem izvrstno zabaval ter da so devotke, katere pridejo, krasne, da je narod na tak dan neobičajno vesel pri „proštenju“ itd.

Štirinajst dni do tiste nedelje je hitro preteklo. Ta čas sem se bil seznanil v kraju in posla sem imel takoj od početka precej mnogo, tako da sem bil na dogovor že skoro pozabil.

V nedeljo našega dogovorjenega izleta je bil lep poletinski dan. Solnce je vroče pripekalo že v jutro ob devetih, ko moj prijatelj in sosod Savić po-me pride, pripovedovaje mi, da je že

mного povabljenih z vozovi pred njegovo hišo, da je treba takoj odriniti, ako nečemo „propovedanja“ starega popa zamuditi. Gosti, katerih še ni, pridejo na ravnost k cerkvi. Cerkev je bila namreč na gori, dobro uro daleč.

Ko sva prišla, posedeno je bilo že šest voz. Z večino nazočih sem bil že znan, nekaterim, kojih prej še nisem videl, me moj prijatelj naglo predstavi obetajoč, da se bomo že na gori seznanili. Potem pa me vede do prvega voza, tam je bil za-me prostor prihranjen. Sedeli ste dve ženski na njem.

„Gospodična Milana Vukova in mati.“ Hitro sem moral prisesti, sedel sem prvič zraven nje, — da bi ne bil nikdar! (Dalje prih.)

Zagovor Ksantipe.

Od nekdanj so si modroznanci pravico jemali, da so dobro imé in poštenje razdeljevali po svoji volji, večkrat vse to iz same trmoglavosti. Tako je tudi uboga žena Sokratova, ki jej je bilo imé Ksantipe, (kar bi se po slovenskem: „Žoltka“ (scil. kobila) povedati dalo) po svojem muhastem možu prišla ob dobro imé, in še denes, če ravno je že 2332 let preteklo, kar je svet zapustila, mora njeno imé služiti za znamenovanje: hude žene. „Prava Ksantipa je“, to je vsakdanja prislovica, ako hoče kdo sitno ženo popisati. Poglejmo, je li Ksantipa res tako huda bila, za kakoršno jo je njeni modri mož prav nemodro razglasil. Ksantipa je bila prav iz poštene atinjske rodbine, a uboga, in Sokratu ni prinesla nobene dote. Sokrat ravno ni bil lep mladenec, kar njegov učencec Plato sam pripoveda. Nos je imel, kakoršnega imajo Kalmuci, oči sive kot mačka, doma tudi ni rad bil pri svoji ženi, temuč je od jutra do večera hodil po ulicah, nadlegoval celo težake, da jim dokaže: ka nič ne vedó. Ako je kdo o njegovem izreku dvomil, imel ga je za bedaka, in tako krilil z rokami, da je včasih poslušalca po nosu butnil. Le njegovi učenci so ga občudovali, drugi so ga zaničevali, večkrat je dobil kakšno zaušnico, celo so ga, ko je preveč siten bil s svojim podnčevanjem, enkrat na tla vrgli filistri in z nogami po njem teptali. Sokrat sicer druga ni rekel na vse to, nego prav mirno: Vi osli! A prosim vas ljube ženke, je li ve ne bi dobre volje izgubile, ako bi se z Vašimi možmi tako postopalo, bili bi si naj modrejši? Ksantipo je to moralo razdražiti, in če je bila malo hude volje, dražil jo je Sokrat prav po

nemodrem, in jej z razžaljevajočimi besedami nagajeval.

Ksantipa ni bila zapravljevka, ni gledala na lišp, niti na bogato gostovanje, in če je kdo bil na gosti povabljen, želela je, da se gostom pošteno postreže, ali pa da se nikar ne pozovejo. Ni li to pametno? A Sokrat enkrat več uglednih Atinjanov h kosilu povabi, vendar samo toliko dá na mizo postaviti, da še ni seglo za tretjino povabljenih gostov, zraven tega še prav slabe jedi. „To ne gre“, mu Ksantipa prav mirno reče. „Mora iti“, se zareži Sokrat, „ako so gosti zmerni, bodo zadosti imeli, če so nezmerni, mi ni za nje.“ „Prav!“ bi morala žena reči: „pa zakaj jih prvlje vabiš, nego veš, kakošni so?“ Res je Ksantipa imela malo pomanjkljivost v govoru, glas njen se je slišal, kot da bi kamenje pilil, zato jo je filozofični zakonski tovariš pripodobljal goski; in prav negalantno rekel: goske se trpijo, ker jajca nesó in mlade vale, tako tudi trpim tebe, ker mi otroke rodiš. Prosim Vas, ženke mile! bi li Vas ne bi hudo zbadlo, ako bi Vas možje za goske imeli? in ako bi se Vam oponašalo, da niste za drugo na svetu, nego za rodenje otrok? Enkrat si je dovolila malo prevzetnosti. Mož je ravno na cesti pred celim kupom filozofov svoje sentencije razkladal, in tako vriščal, da ga je v hišo čula. Prilazi tihoma k zbirališču, in mu plašč raz ram potegne. Poslušalci, ki so videli, da véliki filozof ves od jeze kipi, rečejo mu, naj jo samo z edno zaušnico kaznuje, ali Sokrat domu prišedši jo tako nadere, da je bila po vsem životu modra. Spoznale bodete moje gospé, da modri Sokrat vendar ni bil zmirom velik mož.

Επιχαρμος.

Žalostna osoda zaradi edne jabelke.

Grški cesar Teodozij II. je dobil nekega dne leta 400 od nekega kmeta iz daljnih azijskih krajev jabelko za poklon, ki je bila neskončno velika in lepa. Kmeta cesar po cesarski daruje za to poklombo, a z jabelko ni vedel nič boljšega storiti, nego jo pokloniti svoji ljubljeni ženi v znamenje svojega spoštovanja in ljubezni. Evdoksija, ki jej je bilo prvlje, nego se je pokristjanila, imé Atenais; bila je hči nekega atinjskega filozofa. Lepota, dušna omika in blagost srca so jej pot odprle do najvišje časti, in živela je s svojim možem in njegovo sestro Pulherijo v najlepšem razumljenji. Sprejme cesarski dar, in ko je ravno neki od nje zelo čislán filozof z imenom Paulinus, s katerim je rada občevala in se pogovarjala o modroslovnih znanostih, bolan ležal, mu je jabelko

za okrevanje poslala. Pa tudi Paulinus je cenil sad za tako drag, da ni ga hotel sam obdržati, nego je jabelko ne vedoč, da je že v cesarski roki bila, cesarju poklonil. Cesar se začudi, da svoje darilo dobi iz tretje roke nazaj in postane ljubosumen. Vpraša svojo ženo, kaj je storila z darovano jabelko? Ko bi bila cesarica odkritosrčno izpovedala, bi takoj bil ves sum izginil, a ona vsa prestrašena in preplašena reče, da je jabelko snedla. Cesar trese glavo z nagrbnčenim

čelom. Evdoksija pride zmerom v večjo zмотo, in še potrdi s prisego svojo izpoved. Sedaj se spremeni cesarjevo sumljenje v gorečo jezo in ljubosum, da jabelko prinese in osramočena cesarica ni mogla več vzburkega duha Teodozijevega ukrotiti. Modroznanec Paulinus je še isto noč na povelje cesarjevo bil umorjen, Evdoksija pa iz dežele pregnana. Šla je v Jeruzalem, in je tam med dobrimi deli svoje življenje sklenila.

L. Časnik.

Oddel za znanost.

Odgoja pri starih Grkih.

II. Šola.

(Spisuje prof. Maks Pleteršnik.)

(Ko je bil dečko kakih sedem let star, moral je v šolo. Pesterna, ki ga je mnogokrat že, kadar je bil poreder, strašila z učenikom šibo v roki držečim, ga je zdaj izročila „pedagogu“, t. j. enemu izmed sužnjev, ki ga je moral v šolo in iz šole spremljati, njegovo šolsko orodje nositi in sploh na njega gledati in paziti.) Jemali so za ta posel navadno stare sužnje, ki za drugo delo niso več bili, fantiče nadzorovati pa so bili pripravnejši od mladih. Ti pedagogi so imeli velik vpliv na odgojo njim izročeni dečkov. Oni so jih morali vaditi spodobnega obnašanja, za katero so imeli svobodoljubni Grki toliko malenkostnih pravil, da se jim moramo skoraj v tem obziru čuditi. Gledati so tedaj morali n. pr., da so fantiči po ulici lepo v tla gledaje hodili, starejšim osebam pristojno čast izkazovali, v pričo njih molčali, da so se spodobno oblačili, da so po jedeh z desnico, po kruhu z levico, po soli z enim prstom segali, meso z dvema prstoma prijemali itd. Pri tem so imeli, kadar staršev ni bilo zraven, očetovsko oblast čez mladino, so jo tedaj tudi smeli strahovati. Se ve, da so mogli pri takih okoliščinah ali veliko škodovati ali veliko koristiti. Zato so razumnejši starši vestno ravnali pri izbiranju pedagogov. Ali pogostoma, posebno v poznejih časih, ko se Grki sploh niso več veliko menili za odgojo, so nespodobne ljudi jemali za ta posel in mladina se od njih ni veliko dobrega učila. Mnogokrat se je moralo tudi prigoditi, da spremljevalce mladih Grkov še rojen Grk ni bil, ampak je kot barbar le lomil grščino in tako tudi govor svojih izročencev pačil. Na to tudi kaže negrška obleka, v kateri pogostoma nahajamo pedagoge na starogrških slikah: Težek plaše nad suknjo, visoki čevlji, obšiti s kožuho vino, kljukasta palica, to so znamenja, po katerih se dosti ostro ločijo od lahko oblečenih spremljancev.

Na Grškem so bile šole privatna podvzetja; država se z njimi ni pečala. Ukazano pa je bilo po Solonovih postavah vsakemu državljanu, otroke po svojem stanu odgojevati, in le tistim staršem, kateri

so to dolžnost izpolnili, je bila dana pravica, v starosti podporo zahtevati od svojih otrok. Druge postave, ki so še zadevale šolstvo, so le za red in mravnost v šolah skrbele, nikakor pa niso ukazovale, kaj in kako se ima učiti. To so določevali učitelji in pa šega izvirajoča iz zdravega razuma grškega naroda.

/Grki so se dobro zavedali dvojnosti človeškega bitja in povsod in v vseh časih je bilo živo njih prepričanje, da ne samo duša, ampak tudi telo potrebuje olike. Ne da bi mladeniču samo potrebno bilo telesne moči in krepkosti za izvrševanje dela in prenašanje težav, ki ga čakajo v življenju, tudi samo na sebi se je Grku prav zdelo, da se tudi človeško telo do vse popolnosti in lepote povzdigne, za katero je sposobno, vedel je pa tudi, da v neolikanem telesu ne more bivati popolnoma zdrava duša, da se tedaj še le iz harmoničnega razvitka obojne strani človeškega bitja rodi človeška izvrstnost, „kalokagathia“, vzor in cilj grške odgoje. /To prepričanje nam sije iz vseh pisateljev od Homerja do Galena in Lukijana, to učijo njihovi najimenitnejši modrijani, s tem načelom se ujema tudi njih dejanska odgoja, ki razpada na dve poglavitni, za Grka enako imenitni strani, na šolanje telesno — gimnastiko, in šolanje dušno, katero je zapopadala beseda muzika v širjem pomenu, t. j. Muzam posvečena vednost in umetnost. — Aristotel uči, da ker se človeško telo prej razvije, ko duša, je treba tudi prej na telesno odgojo misliti, kot na dušno. Vsa podoba je, da so se po večem Grki tudi po tem načelu ravnali, in da so svoje dečke pošiljali najprej v gimnastično ali telovadno šolo, namreč v „palestro.“

/Ko Grkom ni več zadostovalo, kar so se otroci doma od starejših ljudi tako rekoč sami od sebe naučili, našli so se možje kateri so začeli napravljati šole za dušno in telesno oliko. Namesto z mehkim peskom potrošenega tlaka pod milim nebom, so prišle telovadne šole ali palestre. /V taki palestri ni manjkalo svetišča s podobo boga Hermeja, prijatelja in zavetnika telovadbi, pred podobo je bil oltar, na katerem je učitelj o slovesnih prilikah daroval, miza, na kateri se je razkosavala žrtva, in še druga priprava. Pred svetiščem pa je bila poleg drugih prostorov glavna dvorana za vaje. Tlak pa je bil iz mehke ilovice ali z meh-

kim peskom potrošen, da so mogli po njem skakati, metati in valjati se.

Tu sem tedaj k „pedotribu“ — „paidotribes“ se je po grško imenoval telovadni učitelj v palestri, je najprej pripeljal mladega Grka pedagog. Se ve, da ni se začel precej najtežjih telovadnih vaj udeleževati, ampak to kar je tukaj delal, je bilo le nadaljevanje tistih iger s skakanjem, tekanjem, metanjem, katerih je že bil od doma vajen; toda učitelj mu je zdaj kazal, kako se da vse to umetno, lepo, s pristojnim gibanjem telesa storiti, in ga je tako po lahkomu do težjih vaj vodil. Pa pedotrib ni imel samo telesnih vaj voditi, ampak on je moral tudi dečke vaditi pristojnega obnašanja v raznih okoliščinah in tako popolnjevati to, kar se je že doma po starših in pedagogih začel.

Vse to učenje pa se je vršilo z veliko resnobo in oostro. Na starih slikah ni pedotrib skoro nikoli naslikan brez šibe ali palice ali biča, in to se sploh ujema s tem, kar nam pisatelji o veliki strogosti vse starinske odgoje poročajo. Dostikrat pa je gotovo meje razumnosti prestopila, ker so misleči odgojitelji svoj glas povzdignili zoper preostro ravnanje z mladino. Na slikah, ki predstavljajo prizore iz palestre, vidimo včasih tudi na stolec sedeče možake; to so nadzorniki, ki v imenu države gledajo na to, da se kaj nenravnega ne godi v šoli. V Atenah je imel izprva areopag ta posel; pozneje pa so posebne nadzornike za šole postavljali.

Poglavitne telesne vaje so bile skakanje in tekanje, ki je moč dajalo nogam, metanje žoge, diska (plošče), pozneje tudi kopja, ki je urilo roke in izmed vseh vaj najimenitniša, borjenje, ki je vse ude ob enem krepilo. Da je ta vaja bila Grkom najimenitniša kaže že to, da so telovadni učilnici po njej dali ime (palaistra-borilnica); in res je bila najbolj sposobna ne le vse ude človeškega telesa enakomerno vaditi in uriti, ampak tudi dušo pogumnejšo ob enem pa tudi zmernejšo delati; kajti pri nobeni drugi vaji ni tekmanje z nasprotnikom dajalo toliko spodbude in nikjer drugje ni moral učenec toliko podirati vse strastne navale in premagovati vsako surovost proti prijateljskemu nasprotniku, kakor pri tej vaji, ker je učitelj strogo pazil, da se niso pravila borjenja in meje pristojnosti prestopile.

Borili so se dečki in mladeniči goli in pred boritvijo se mazali z oljem ali jih je mazal poseben maziljač, po celem telesu, da je bolj gibčno postalo, in da je bilo teže koga krepko prijeti, lože pa se izmuzniti. V ravno nasprotni namen so se pa tudi s posebno za to pripravljenim peskom po mastnem telesu trosili. Borili so se na dva poglavitna načina, namreč ali stojé ali valjaje se po tleh. Potem so pa še mnogo razločkov imeli v načinu prijemanja, spodbijanja, metanja itd. Če so se tako naborili, so si blato s telesa s posebno strugačo, katero so v ta namen s seboj prinašali, postrgali in potem se oprali, ali če je bila kaka voda blizu, so vanjo se kopat poskakali. V imenitnejših palestrah pa je bilo za gorke kopelji po-

skrbjeno. Po kopelji so se pa zopet dali z oljem mazati, ker se je mislilo, da je to zdravju ugodno.

Zelo navadna vaja je bila tudi povsodi kjer je bila prilika za njo, plavanje, in videti je, da tega ni lahko kdo zanemarjal, ker se je v pogovoru reklo o človeku, ki nič ni znal, da „ne zna ne plavati ne brati“. Tako je dobilo mlado telo v palestri moč in krepkost in po dolgem in skrbnem privajanju tudi oni izraz blage in pravne dostojnosti, po katerem se Helenee na starih slikah odlikuje. Njegova koža pa se je od solnčnih žarkov, blata, olja in vode utrdila in dobila tisto zagorelo barvo, ki je bila znamenje čvrstega zdravja nasproti bledini in belosti tistih, ki se iz katerih koli uzrokov niso udeleževali telesnih vaj v palestri. Kadar so se dečki izučili telovadbe, so zapustili palestro. Kdor se pa je hotel še bolj temeljito izuriti v telovadbi, da bi sposoben postal tudi pri slovesnostih očitno se kazati, je nadaljeval telovadni uk, toda navadno je pustil pedotriba in se podal h kakemu „gimnastu“, ki ni bil samo prost, praktičen učenik, ampak tako nekak profesor telovadbe, ki je tudi teoretične znanosti o svojem predmetu imel in zarad tega tudi več veljal od pedotriba, kakor so n. pr. v naših časih „pedagogi“ bolj čislani od „šolmaštrov.“ Pri gimnastu tedaj so se izobraževali „atleti“, ki so enostransko le svoje telo na vse načine za slovesne igre urili. Toda grški izobraženci za to enostransko pretirano telesno izurjenost niso veliko marali, ker je bila za harmonijo med dušno in telesno oliko škodljiva.

Fantje in mladeniči izučeni v telovadbi, vsakemu dostojno izobraženemu Grku potrebnej, so zdaj hodili o prostih urah v „gimnazij“, vadit in popolnjevati se v tem, česar jih je pedotrib naučil. Gimnaziji niso bili privatne učilnice, ampak javna vadilišča in shajališča možki mladini. V Homerjevih pesmih se omenja za take vaje le odpert prostor s primerno napravljanim tlakom pod milim nebom. S časom pa so se okoli takih tlakov začela zidati poslopja, v katera so se umikali o neugodnem vremenu, kjer so shranjevali obleko, spravljali olje, pesek in druge potrebne reči. Ker so bili mladeniči po vajah vsi blatni, so pripravili tudi kopelji v poslopji, da so se v njih ocedili in tudi okrepili. Tako so nastale velike in znamenite stavbe, umetno z obilnim stebrovjem zidane, oskrbljene z vsem, kar je služilo v ugodnost vadečim se mladeničem, združene s košatimi drevoredi in ozaljšane s krasnimi izdelki grškega kiparstva.

Ker je bila telovadna izurjenost bistven del grške izobraženosti, ni bilo skoro nobeno grško mesto brez gimnazija. Sloveli so po krasni stavbi in umetno izdelanih kipih gimnaziji v Olimpu, Korintu, Delfih, posebno pa v Atenah, kjer so bili ob času najlepšega razcveta atenske države trije, pozneje, ko je tudi rimska mladež v Atene drvela in jih pomagala polniti, sta bila postavljena še dva.

Vitruvij, umetni stavitelj iz dobe prvega rimskega cesarja nam popisuje tak po grških izgledih zidan gimnazij svojega časa. Ker se pa malo da ne vsi deli že omenjajo pri pisateljih Sokratove

dobe, smemo verjeti, da je njegov gimnazij bistveno tak, kakoršni so bili grški četrtega stoletja.

Tak gimnazij je imel dva glavna dela; sprednji del je bilo četrtostrano poslopje, 1200' (2 stadija) v obsegu. Prostorno dvorišče v sredi je bilo obdano s stebrnatimi lopami, za katerimi so bile razne dvorane in sobe za vaje in igre, shrambe za obleko, olje, pesek in drugo pripravo, potem razne kopelji itd.

(Konec prih.)

K zgodovini potresa Dobrača.

V prvem čislu „Zore“ nam je marljivi naš sodelavec g. Parapat prav mikavno popisal svoj izlet na Dobrač, naj tukaj pristavim, koliko krajev je po tem potresu bilo pokončanih. Pred nekaterimi leti sem potoval po Koroškem, se nekoliko ur mudil v Arnoldsteinu, in v tako imenovani: „Kloster-Chroniki“, našel sledeče zapiske, katere tukaj poslovenjene dam čestitim bralcem, s srčno željo, da bi nam iz starih kronik vse važnije zgodbe priobčevali rodoljubni Slovenci.

„Floriamundus za opata izvoljen leta 1352 (Valvasor piše: 1343) umrl 1370. vladal 18 let.

Leta 1359. (po družih: 1348) na dan spreobrnjenja sv. Pavla 25. januarja je gora (Dobrač) po potresu se razklala, in potres je zaslul 16 vesi, 3 grade, 9 cerkvâ. Zila je hudo natekla, več dni ni mogla nasipa predreti, in je potler voda dosti škode napravila. Imena zasutih krajev:

1. Sv. Joanez farno cerkvo in gradom Leonburg, ki je stal nad vesjo.
2. Forst ali tudi Satzforst imenovan.
3. Ves Rogova (Roggau), skoro vsa zasuta, nič ni drugega ostalo, nego cerkva Sv. Marije Magdalene, in 3 osebe, ki so v cerkev pobegnole.
4. Gorenje Nevše (Oberneusach).
5. Dolenje Nevše.
6. Moste (Brugg).
7. Zorje (Soriach).
8. Wünzirkel.
9. Noll ali Col.
10. Kapnice (Kapnitz).
11. Na Blatu (am Moos genannt).
12. Cetnice (Zetnitz).
13. V Tatrih (Tättrich).
14. Satra (Sattra).
15. V Dolih (Döllach).
16. V Podgorjah s cerkvo in gradom vred.

Narodne povesti pravijo, da je opat Floriamund ravno večernice molivši pri oknu stal, in na Dobrač pogledal. Solnce je lepo sijalo, ali naenkrat temne megle pokrijejo nebo in zemljo. Strahovit potres se zasliši, strašno ropotanje v utrobeh gore, ki se razpoči med neizrekljivim hrúšem, in vsa lepa okolica je bila puščava.

Za slovenskega jezikoslovca še so imena: Cetnice, primeri: Cetin, razvaline grada horvatskih kraljev na visokem bregu v vojaški granici, Cetinje, glavno mesto Črnogore, dalje Tatre primeri: Tatre v Karpatih, Tatre kraj na južni strani Krasa, prav znamenite.

L. Časnik.

Oddel za slovstvo in umetnost.

Prineski k zgodovini dušnega prerorenja Slovencev na Štajerskem.

Spisal Davorin Terstenjak.

Pred štiridesetimi leti.

I.

Leto 1831 je posebno znamenito v zgodovini slovenskega slovstva. Ko da bi duh božji bil nadahnil takrat mladeniče slovenske, tako se je začelo na enkrat vse gibati. Odkod ta prikazen? premišljeval sem večkrat. Odgoja niti domača, niti ona v šolah ni bila takovšna, da bi se smelo reči: po njej se je zbudil narodni duh. Gimnaziji mariborska in celjska, iz katerih so izhajali prihodnji izobraženi sinovi naroda, bili ste nemški, v Mariboru je še včasih prof. Zupančič, rodom Kranjec, kakšno slovensko črhnil, a on sam je bil nemški pesnik in pisatelj, vendar je v onem času ravno mariborska gimnazija največ rodoljubnih dijakov rodila. Ne omenjamo tukaj možev iz začetka tega stoletja, ki so pozneje delali na polji slovenskega slovstva, kakor: Krempl, Dajnkó,

Cvetko, Modrinjak, Jaklin, in drugi; te je navdahnil duh svobode, in živo dušno gibanje, katero so stvarile dogodbe na Francoskem. Dosti je tudi pripomogel in upliva imel na dušno delavnost omenjenih mož slavnoznaní prof. na graškem vseučilišči: Schneller, izvrsten zgodovinar, ki pa je pozneje, ko je na kongresu v Ljubljani bila sklenena reakcija, moral Avstrijo zapustiti in oditi na Badensko, kjer je v Freiburgu dobil mesto učitelja. Ta mož je znal učečo se mladež navdahniti za vse dobro in lepo, na vseučilišči še so zraven njega bili izvrstni učitelji, posebno v bogoslovski fakulteti so znali moževi kakor: Appel, dalje visokoučena Slovenca: Lušin, pozneje višji škof v Gorici, in Gmeiner, seme-niško mladež oživiti ne samo za nauke svojega poklica, nego tudi za vsestransko izobraženje. Takrat je imela sekovska škofija omikano duhovništvo, in med tem slovenski duhovniki niso bili zadnji. Od leta 1813 do 1830 duševno gibanje ni bilo tako živo, in razen omenjenih duhovnikov, med posvetnimi pa g. prof. Kvas in graščinski oskrbnik Perger,

ni nihče delal na polji narodnega slovstva. Pred 40 leti so vstale nove moči in, čuda! — zopet večjidel iz mariborske gimnazije izhajajoče, tako izvrstni poznatelj semitskih jezikov: Klajžer, visokoizobraženi dr. J. Muršič, blagi dr. Kočevar, temeljiti bogoslovec D. Vogrin, izvrstni pesnik, Hašnik-Tribunski, temeljiti gramatik in spisatelj slovenskega besednjaka: dr. Murko, ki so večjidel že v oni dobi dovršili svoje študije. V jesen leta 1830 pošlje mariborska gimnazija zopet izvrstne mladeniče na graško vseučilišče med njimi sedanjega prvaka slovanskih jezikoslovcev: dr. Miklošiča, najboljšega jugoslovanskega lirika slavnega Stanko Vraza, bistroumnega jezikoslovca J. O. C a f a in ljubeznjivega J a k. K o š a r a. Temu svojemu rojaku in pristrčnemu prijatelju hočem tukaj mal spominek postaviti. Njegovo življenje je že leta 1852 naš slavni rojak dr. R. Razlag v svojem zabavniku „Zora“ lepo popisal, in naj mi bode dovoljeno se njegovih besed poslužiti, in sicer v hrvatsko-srbskem jeziku, v katerem je takrat g. dr. Razlag pisal. On piše: K o š a r J a k o v, bivši dvorni kapelan sekovskega vladike, rojen 14. srpnja 1814 pri sv. Jurju na Ščavnici, umrl 19. travnja 1846. K o š a r proučiv nauke stranom u Mariboru, stranom u Gradcu bijaše vsestrano učen i izobražen, osim slavjanskih poreklah svih skoro jezikah evropskih všt. Njegova izobraženost, učenost, dobrotljivost, prijaznost, pravednost, pobožnost, ostroumje i pohlévno obnašanje ga čine ljubimcem ni samo vladike, duhovnikah u obče, nego vsih, koji ga malke poznavahu. Prvo bijaše podžupnik kod B. D. M. tolažnice blizu Gradača, dakle na Njemečkom, buduče da bijaše, kako rekosmo izvrstnim Slovincem, poslě pako tajnik vladike. K o š a r bijaše srednjega struka, i velma ljubeznjivoga značaja, oko črno, čelo vedro, obraz pako skoro po vse sličan caru Napoleonu, tako da čestokrat stari vojnici poznavajuči vsemožnoga cara na ulici se obustaviše, zapazivši našega K o š a r a. Nekakva otožnost vladaše u njegovom značaju, koja se povse samo onda razvedri, kadar se govor zametne o S l a v j a n s t v u. Prerana smrt ga položi u preranu gomilu, koja mu je daleko od mile domovine na pokopališču sv. Petra u Gradcu blizu ulaza na levu, gdje pod njemačkom nadgrobnicom miruje srdce slavjansko, koje ne nalazi mira u životu. Lahka mu bila zemljica črna, kako nam je sladka tvoja uspomena!“

Mi še pristavimo, da je K o š a r umrl kot žrtva krščanske ljubezni; sam bolehen vsled prehlajenja, je noč in dan stregel bolnemu tadaj-nemu škofu Romanu Sebastianu, ki je ozdravel zopet, a njegov ljubljeni duhovni sinko je plačal smrtjo svojo ljubezen.

K o š a r je kot dijak na vseučilišči že marljivo se vadil v slovenskem pisanji, in posrečilo se mi je nekoliko njegovih rokopisov pogubljenja oteti. Med temi je največ poetičnega blaga in sicer prevodi iz Schillerjevih pesem: „Die Glocke“, „Der Taucher“, „Die Bürgschaft“, „Der Kampf mit dem Drachen“, „Die Kraniche des Ibiqus“, in

„Der Spaziergang“. Dalje prevodi iz latinskega in sicer: H o r a c i j e v i h listov prve bukve, list na C. C. Maecena, na Lolja, na Julija Flora, na Albija Tibula, na Torquata, na Numicija, na Klaudija Nerona, na Fuska Aristia, na Bulacia, na Ikcia, na Vinia Asela, na svojega pristavnika, na Numonia Vala, na Kvinkeija in na Scaevo. Zraven tega je rajni K o š a r prestavil nekatere Gessnerovih idil, kakor: Likas ino Milon, Milon, Idas i Mikon, Dafnida, Filida, Kloa, Mirtil, Aminta, Danon i Dafne, Strta ročka, Dafne i Kloa, Menalka i lovec Εόυζας, Likas, Palemon, Mirtil-Tirsid, Faun, Obljuba, Zefira, Tirsid, Tirsid in Menalka, Pušlic, Burja in Eritia in Jesensko jutro.

Originalnih poezij manjih in večjih se je pozabljivosti otelo samo trideset. Košar je tudi v nemškem jeziku pisal več teologičnih učenih člankov za teologične časopise, a nisem mogel nobenega v roke dobiti. Zraven tega je pomagal pri izdavanju slavnega nemškega cerkvenega govornika Hunolta, katerega je izdaval z nekaterimi prijatelji v obliki novonemškega jezika. Tudi mi je bral večkrat prevode Berangerovih pesmi francoskih, Byronovih angleških, pa tudi teh ne najdem v rokopisu. Iz vsega tega se vidi, da je bil naš ljubeznjivi K o š a r velma delaven, ako še pomislimo, da je kot dušni pastir pri cerkvi, kamor pridejo zmirom romarji, pozneje kot uradnik v škofovski kanceliji imel preobilo posla, in se je zraven za doktorat bogoslovja pripravljal in dva rigorozna izvrstno napravil. Njegovi rokopisi so večjidel pisani v pravopisu Danjkovem, katerega izvrsten učenec je bil, leta 1840 je začel že v sedaj navadnem pravopisu pisati. Mi hočemo v tem časniku več Košarovih izdelkov razglasiti, da se čestiti bralci seznanijo s duhom njegovim in jezikom, kako so t a k r a t slovenski mladeniči — s a m i s a m o u k i — pisali. — Denes priobčimo pesem: „Ž e t v a“, ki jo je zložil kot šestnajstletni mladenič, in je njegovo prvo poetično delo.

Sunce bliska žare žgeče,
V vesi glasen cink trepeče,
Serp pod kladvom pa vriši,
Rade pojejo deklinē
Si na poli; — in ženkinje
Šumot pesmi odglasi.

Vsaka v late serp poganja,
Latovje pa se naklanja,
Milo v zlatem valenji,
Glasno serpi zdaj bernijo,
Ino v mahanji šumijo,
Rado vse se dalj' tiši.

Na zelene trate klopi
Pa pahlajo zlati snopi,
Nagne dol se vsaki lat,
Dekle pa si išče sence,
No 'z modriša plete vence,
Ino pije vetra hlad.

Zmes ženkinja vsaka peje,
Ino mile glase vleje
V zraka trepeteči hrum, —
Tud' šumočejo veršiči
Drevja, — 'no veseli ptiči
V logi piskajo pogum.

Tak obteče mična radost
 Žnjecov tak cvečeča mladost.
 Tak brez zlega se živi,
 Tak se tam odganja žala,
 Se privablja smešna šala,
 No se vsaki blôd vtopi.

Doklič hruma zvon ne strosi,
 No se tema stegne v rosi,
 Kres veselo milo ves,
 Pesme zadnje ter bernijo,
 No v okrogli zlo hrumijo,
 No deklie se vije ples.

Priobčili smo Košarovo prvo pesmico, kateri sicer dosti manjka do izvrstnosti, ali naj čestiti bralci premislijo, kakovšna težava je bila takrat za slovenskega dijaka, kateri se ni učil gramatično jezika, ni imel nikakoršnih slovenskih pesniških izgledov, ki je bil ves obražen in odgojen v tujem duhu. Vendar si on zasluži hvaležno mestice v zgodovini slovenske literature, ker dosti je pripomagal pozneje kot duhovnik, obče čislani skoz osem let, da so slovenski pitomci v graškem semenišči, med katere sem spadal tudi jaz, se začenjati vaditi v materinskem jeziku. Mi pa smo dolžni ceniti in čislati vsakega narodnjaka, ki je le eden kamen položil za dušni narodni dom, kterega sedaj že več marljivih rok dozidovati pomaga.

II.

† Anton Murko.

Ko sem dovršil vrstice v spomin rajnemu Košaru napisane, nisem mislil da bodem zopet tako hitro mogel žalostno službo nekrologista opravljati. Prvi dan leta 1872. nam je vzel zopet ednega učenega slovenskega pisatelja — dr. Antona Murka. Anton Murko je bil rojen v vesi zvani: Črmlenšek, fare sv. Ruperta v Slovenskih goricah, kakšne 4 ure vzhodno od Maribora, 8. junija 1809. Starši njegovi niso bili ravno premožni, vendar so dali tri sine v šole Antona, Matija in Franca. Vsi trije mladeniči so bili jako talentirani. Med brati še živi edini Matija. Franc je po dovršenih juridičnih študijah bil stopil v službo Njih visokosti višjega vojvode Janeza, bil moj součenec, in se je poskusil v pesništvu, vendar je, dasiravno je ljubil slovenski rod in jezik, pisal v nemškem jeziku. Ker je pred nekimi leti umrl pri svojem bratu Antonu, bi on utegnil imeti hranjene njegove pesniške poskušnje. Očetu sta dva brata, ki sta bila oba župnika, med njima Florijan, župnik v svoji rojstni fari sv. Ruperta klasičen mož, blag značaj, in poln hümora, — od kraja malo pomagala pri šolanji njegovih sinov. Vsi trije so gimnazijske šole obiskovali v Mariboru, in skrbni oče je vsak teden v košu nosil živež svojim sinom. Anton je zvršil gimnazij leta 1825. Leta 1826 in 1827 je obiskoval filozofične kolegije na graškem vseučilišči, in se potem odločil za medicinske študije. Leta 1828 je se torej podal na Dunaj, ali brez vseh materialnih pomočkov ni mogel priti do svoje svrhe. Zapusti torej Dunaj

in se povrne zopet v Gradec nazaj, ter se tam da zapisati za slušalca juridičnih kolegij; vendar tudi v Gradci ni mogel svoje eksistence utrditi, in da ne strada, stopi v red sv. Frančiška v graškem frančiškanskem kloštru. Bistroumnemu mladeniču, ki je bil poln živega duha, tudi v tem novem stanu ni dopadlo se. Ker poklica za redovniški stan ni v sebi čutil, izstopi iz kloštra leta 1830.

Sedaj je naš Murko prišel v okolnosti življenja, ki so bile res polne obupa. Od nobene strani ni nikakoršne pomoči; slaboplačane instrukcije niso segnole za vsakdanji kruh, kje pa še so druge potrebščine življenja? V tem prav žalostnem stanu mu pride v dobro dobo ponudba Fersteljeve knjigotržnice, čije chef je takrat bil škrtljavi Johann Greiner. Častniki in uradniki so pogosto izpraševali po slovenski gramatiki in slov. besednjaku. Greiner naprosi Murka, ki mu je bil znan kot umom nadarjen mladenič, naj se loti sestave slovenske slovnice. Sila kola lomi. Murko takrat niti še prav brati ni znal slovenski, ker ljudske šole so bile vse nemške, v gimnazijah pa se ni učilo niti trohice slovenski. Ker mu je spisovanje gramatike kruh obetalo, začne se takoj ogledovati po slovenskih takrat že spisanih slovnica, in izpoznal je, da Kopitarjeva je najbolj sistematična. Zato se odloči tudi za bohoričico v pravopisu in in za kranjsko narečje, dasiravno bi on po svojem rojstnem kraju in marnu se mogel odločiti za štajersko narečje in Dajnkov pravopis, ki je takrat že tudi bil v šolske bukve uveden, in Dajnkova slovnica bila učna knjiga profesorja slovenskega jezika na graškem vseučilišči. Knjigotržec Greiner je Murku delo sproti plačeval; kadar je prinesel edno polo za tisk, mu je dal nekoliko goldinarjev, da je za silo mogel živeti. V zimi si je peč kuril z makulaturu, živel večidel ob komisnem kruhu in za svoje delo ni dobil čistih 50 goldinarjev. Založnik je knjigo ročno razprodal, a ni se izkazal hvaležnega mecena, dasiravno je imel lep dobiček. Ravno tako škrtljavo je bil honoriran za svoj besednjak; za obe dve deli ni več dobil honorarane 150 goldinarjev. Gramatiko in besednjak je Murko sestavil od leta 1830—1832. Po tem dovršenem delu je zopet manjkalo kruha. Leta 1832 ga spoznata v Damijanovi knjigotržnici, za katero je korekture oskrbljeval, blaga profesorja bogoslovja: čestiti in vsestranski spoštovani g. dr. Matija Robič in dr. Alois Laritz, ki je umrl kot prošt v Bruku. Ta ga nagovarjata naj stopi v duhonov semenišče, da mu ne bode trebalo stradati, in sprosila sta mu tudi sprejetje v duhovščnico graško. Naš mnogoizkušeni Murko loti se z vso gorečnostjo teologičnih študij, in privadi se takoj na ostri hišni red, tako da je zaradi pridnosti bil že v tretjem letu bogoslovnih študij 26. julija 1835. za duhovnika posvečen. Škof Roman Sebastian poznávši njegove izvrstne dušne moči ga po dovršenih bogoslovnih študijah obdrži v semenišči, in ga imenuje za teologičnega adjunkta, da bi zraven drugih opravil se pripravljal za rigorozo, in res je bil naš bistroumni Murko 14. oktobra 1843

za doktorja bogoslovja promoviran. Blizo pet let je služil za adjunkta v semenišču, čislan od duhovne mladeži kot predstojnik in učitelj. Leta 1840 ga vzame tadajni guverneur Štajerske C. M. grof Wickenburg za odgojitelja v svojo hišo, in je pri njem 3 $\frac{1}{2}$ leta v službi bil. V tej dobi je izdal drugokrat svojo gramatiko z novim prapovpisom, prvlje še tudi Volkmerove pesmi in fable, in je po vladni nalogi prestavljal šolske knjige za ljudske šole. S svojim dobrotnikom in prijateljem kanonikom in prof. dr. Robičem je leta 1842 potoval po Švajci in Italiji in prišla sta do Napolja. Gotovo se med njegovimi rokopisi bodo našle črtice tega potovanja. Leta 1844 nastopi Murko dušno pastirovanje, je služil 2 meseca za kaplana pri sv. Križi blizo Gradca, in meseca avgusta istega leta dobi faro „Goess“ v gornjem Štajerskem v ljubniški dekaniji. Ni se počutil tam srečnega, in ne slišavši več domačih materinskih glasov je tudi postal nedelaven na polji slovenskega slovstva. Leta 1849 pride zopet na Slovensko za župnika in dekana in sicer na Zavrče tik hrvatske meje. Gospodarske skrbi, zraven službenih poslov kot dekan ni našel potrebnega časa, da bi svoj besednjak in gramatiko pomnožil in poboljšal, kakor je mislil in želel.

Leta 1852 ga svitli cesar poslavi zaradi njegove lojalnosti in slovstvene delavnosti z zlatim zaslužnim križem s krono, in ko se je leta 1861 preselil na glavno faro sv. Jurja v Hočji bil je imenovan dekanom in konsistorijalnim svetovalecem. Tukaj je živel 10 let kot delaven dušni pastir, in se dosti trudil, kakor na vsaki fari za olepšanje božje hiše. Zapustil je lepe spominke svoje marljivosti in gorečnosti, in ni samo skrbel za lepoto hiše božje, nego tudi za dobro stanje cerkvenega hramovja. Dasiravno Murko ni zanemaril znanosti, in pridno prebiral vse nove prikazni na literarnem polji, vendar meni ni znano, da bi bil slednja leta kaj pisal. On ni bil na pravem mestu. Murko je imel lastnosti in zmožnosti diplomatične, ljubeznjive lepe manire, in njegovo mesto bi bilo v kakovski državni kanceliji, ali pa na učiteljski stolici. Ali kdo mora vse nasprotno okolščine na svetu premagati, ki človeku branijo da ne pride tje, kjer je njegov pravi element? Od njegovih dušnih zmožnostij bi bila lahko slovenska modrica dobila še več dušnih plodov, vendar bodimo hvaležni njegovemu geniju, da je toliko storil. Dosti je s svojo slovnico in besednjakom pomagal k razvitku in napredku slovenskega slovstva. Murko je bil mož trdnega zdravja, in ker je modro in trezno živel, bi bil lahko visoko starost dosegel, ako ne bi kužne ospice, in morebiti tudi prekasna zdravniška pomoč nam ga tako naglo s sveta vzele. Bil je samo 4 dni bolan. Kdor ga je poznal, in imel srečo biti njegov iskren prijatelj, je v Murku našel visokoizobraženega, svobodušnega moža. Kot predpostavljeni je bil blagega in plemenitega mišljenja v vseh svojih službenih dejanjih, gostoljuben, dasiravno ne nikakor Kroesus. Podpiral je vse dobro in lepo, in tako si postavil neizbrisljiv spominek v srcih

svojih prijateljev, in kot slovenski pisatelj s svojimi koristnimi knjigami: monumentum aere perennius. Upati pa smemo, da mu bodo tudi njegovi duhovenski bratje, na mestu, na katerem počivajo telesne njegove moči, postavili njegovim zaslugam dostojen spominek. Lahka mu zemljica!

Kritike.

I.

„Opis in zgodovina Trsta in njegove okovice.“

Spisuje J. Godina-Verdelški.*

Tega zgodovinskega spisa je prišlo doslej 344 strani na svitlo, in zgodbe se pripovedajo do leta 774. po krist., ko je Trst pod Franke prišel. Ta opis ima precej dobrih strani, pa tudi dosti slabih. Med slednje štejemo napake, da se g. spisovatelj ne drži svojega predmeta: pisati zgodovino Trsta in njegove okolice, temuč večkrat polemizuje proti dandenašnjim političnim napakam, in vpleta stvari vmes, katere ne spadajo v zgodovino Trsta. Dozdeva se nam, da ima zmirom samo svoje kmetske bralce iz tržaške okolice pred očmi, in da mu je več mar za zabavno in zabavljivo berilo, nego za sestavljenje historičnih dogodeb. G. spisovatelj piše zgodovino, kakor so jo pisali kronisti srednjega veka, ki so bili „polyhistores“, a ne „historici“. Prazgodovina zemlje, na kateri je bil Trst ustanovljen, bi se imela kritičneje nasnovati, in marsikatera zastarela teorija zavreči. Kdor dandenašnji še Trake in Illyre ima za Slovane, ta je več pomilovanja, nego svarjenja vreden, in s takimi teorijami slovensko slovstvo ob ceno spravljamo. Istri, Liburni, Dalmati, Japodi in drugi rodiki ilirski, ki so ob obalah Adrije stanovali, imajo se enkrat za vsekrat iz zgodovine Slovanov izbrisati, in radi bodimo, ako do obče veljave in spoznanja spravimo teorijo onih, ki imajo Venete, Karne in Noričane za Slovane. Škoda, da se g. spisovatelj še ne podučuje o prazgodovini prebivalcev ilirskega poluotoka iz boljih virnikov, nego je Dolci Appendini, in Kantanič, sicer slednji izvrstni učenjak, ki je v čislih pri vseh kritičnih preiskovalcih, ali gledè svojega trdenja, da so Traki bili Slovani, je ostal tako osamljen, kakor visokoučeni J. Grimm, ki je v traških Getih in Danih hotel najti nemške Gote in Dance. Kako Konstantina velikega g. spisovatelj si upa šteti med „naše“, slovanske rojake, ne razumevam, dasiravno mu ne jemljem Belizara, kateri je po točnih virnikih bil Slovan, ali raji ga imenujmo Belizara nego Veličara, ker, dasiravno je grški B se takrat že glasil kot V, vendar nikdar ne kot č, nego kot: dz, torej prvlje bi misliti smeli na: Velizar,* primeri: Svetozar. Upamo, ker sedaj pride do bolj jasne dobe, zgodovine Trsta, za katero je nabranega in že tudi izdelanega gradiva dovolj, da bode g. spisovatelj

*) Učeni Hammer je ime Belizar tolmačil v beli car. P—ski.

nam pripovedoval zgodbe brez vseh drugih nepotrebnih izletov, da bode v polemiki z inomislečimi pisatelji rabil orodje dokazov in prepričanja, ker samo tako bode svojemu delu vtisnil pečat veljavnosti, in ne bodo mu mogli nasprotniki njegovi očitati: v napake, katere ti nam oponašaš, sam zagazuješ. Ako bi si g. spisovatelj bil prvlje, nego se je spravil na spisovanje zgodovine Trsta, napravil temeljito osnovo, delu ne bi manjkalo edinosti, in ne bi v njem našli one šarenosti, katere se ima ogibati vsak zgodovinopisalec. Veselilo bode njegove bralce, ako v prihodnjih zvezčičih samo najdemo „res gestas“, a ne historično, „olla potrida“.

P—ski.

II.

Občna zgodovina za niže razrede srednjih šol.

Spisal in založil Janez Jesenko.

Prvi del. Stari vek.

V Trstu natisnil Rupnik in drugi 1871., v osmini 160 strani.

Cena 80 kr.

Nismo mogli pripravnejše šolske knjige dobiti in to baš ob času, ko se na Kranjskem slovenski jezik kot učbeni v srednje šole uvaja, nego je Jesenkova. Sami smo 10 let na gimnaziji učili ta predmet, in tako poskusili pomankljivost vseh zgodovinskih šolskih knjig, ki so bile predpisane za predavanja. Vsaka je dala premalo gradiva, in vseh razlag in pridavkov učiteljevih si jako težko zapomni najbistroumejša glavica. Zraven je duh mladeži nemiren, in resnobnim predmetom malo prijazen, treba mu torej učnega gradiva tudi iz šole dati na dom, in to stori šolska knjiga, ki obsega vsaj „in nuce in synopsi“ ono, kar je učitelj v šoli razlagal. In takšna je: Jesenkova občna zgodovina. Druga dobra — ker praktična — lastnost te knjige je ta, da je slavni g. pisatelj zgodovini povsod predposlal opis zemlje, na kateri se zgodovina zvršuje. Komur je znano, kako malo se v obče po novi učbeni osnovi stori za geografične znanosti v srednjih šolah, in kako krivo mislijo oni pedagogi, kateri smatrajo geografijo kot postransk predmet, katerega naj učitelj zgodovino učeči pri priložnosti učencem iz glave predava; komur so vspehi takovšnega poučevanja iz lastne izkušnje znani, bode uvažavati znal praktično idejo spisateljevo, da je tudi geografiji v svoji knjigi dal prostora, po naših mislih še premalo obširnega. Ravno tako praktično je navajanje dotičnega kulta, ustave, slovstva in umetelnosti, kar se je doslej razen v Gindelyevih šolskih knjigah skoro povsod pogrešalo, in mi prosimo učenega g. profesorja: naj pri spisovanji občne zgodovine za višje razrede srednjih šol še na to okolščino v obilnejši meri ozir jemlje. Tako bode slovensko olikano občinstvo sploh, ne samo šola, dobilo prav poučevajoče berilo. Sicer spadajo ti predmeti sploh v področje učiteljev klasičnih jezikov, a kdor vé, koliko gradiva imajo ti zmagovati gledè razlagovanj gramatičnih in v klasikih nahajajočih se realij, bode lahko razumel, da

najboljemu učitelju marsiktera važna stvar izpodleti. Zraven tega niso sami Grki in Rimljani bili kulturni narodi, nego več drugih posebno iztočnih, o katerih so klasiki malo, in to še pogostem dosti napačnih vesti imeli. Da je g. pisatelj tu pa tam vpletel kakšno anekdoto, je storil kot izkušeni učitelj, vedoč da mladeži tudi treba razvedrenja, ne bi škodovalo tudi, ako bi znamenitejših mož dejanje in nehanje bijografično bil narisal. S čemer se ne strinjamo, so poslovenjene oblike historičnih in mitičnih oseb. Sicer so tudi Grki iz persijskega: Darjavuš napravili: Dareios, in Latini iz Odysseus, Ulysses in Ulyxes, vendar mislim, da bi umnejše bilo, ako bi v pisavi teh imen posnemali nemške pisatelje in pisali: Perikles mesti: Periklej, Pausanias mesti Pausanija itd. In tako priporočujemo to sicer za šolo odločeno knjigo tudi drugim slovenskim rodoljubom prav pristrčno, da se rodoljubnemu g. pisatelju stroški poplačajo, ker samih žrtev od slovenskih pisateljev iskati ne moremo, in to tem manje, ker večidel se jih mora boriti z bridkimi skrbmi za vsakdanji kruh.

Davorin Trstenjak.

P e s m i. Sloveniji.

Ne plakaj več solzé obriši,
Smehljaj krog usten naj igra,
Gorjá dni iz spomina briši,
Najrevnejša Slave hčerá!
Da slaba si, da si uboga.
Razmršene obleke, las,
Da svet te psuje, se ti rôga,
Ne plakaj več, zaupaj v nas!
Bijó src za te milijoni,
Tisoč se dviga za te rok.
Ne klanjamo se svitlej kroni,
Ne stavi se jej slavolok;
Saj trnjeva je krona tvoja,
In žezlo tvoje borni trs,
Mazilo — tok krvav'ga znoja,
Škrlat je krvea tvojih prs.
Razmesarili so tirani
Na osem koscev te živó,
In zarod tvoj na tujev strani
Pomaka v lastno kri rokó.
Pred tabo upognemo kolena,
Poljublamo obleke rob:
„Postoj, postoj, presveta žena,
Ne vlezí se v odprti grob,
Obleko tí novo podamo,
V rokó prosvete blagi meč,
Te dvignemo na prosto ramo
In ne spustimo nikdar več!
O glej! polj svojih zlato žito,
Vodé jadranskega morjá,
Očém začudenim odkrito
Bogastvo tvojih je gorá.
O čuj! kaj zgodovina pravi
O bojih za prostost in čast,
Kakó je v nevenljivi slavi

Lovorjev venec tvoja last!“
Zatorej si solzé obriši,
Smehljaj krog usten naj igra,
Prisego naših src zasliši,
Ki tisoče naj let veljá:
„Ne vislice, ne temne ječe,
Ne groba strašna, večna noč,
Ljubezni zadušit' goreče
Do naše Matere nij moč!“

J. Ikšič.

Pesmi.

(Zložil A. Koder.)

6.

Gorjé, kedor brez uma modrosti
Uživa tu posvetne dari,
Od dné do dné o puhlej veselosti
Le strasti svoji večno živi,
Prahu se klanja.

Gorjé, kdor brez truda trpljenja
Hoditi hoče zemeljski tek,
Britkosti kupo in hrepenenja
V propade trešči bije da jek:
„S strupom se vrnem.“

Gorjé, kdor nebes naročila:
„Težave, delo so ti želje“
Dokler te zemlja bode zakrila,
Ne vtisne z jeklom v dušo v srcé,
In ne spolnuje.

Gorjé, kedor duševne darove
Ne rabi v blagor domu zvestó,
Rodú zapušča krepke sinove,
Pravice skruni z brata krvjó
In z domovinsko.

Gorjé, človeštvu pa je najhuje:
Mehkužnost, hlapnost, strasti željá.
Onó le ljudstva, nikdar ne tuji
Sovragi — v temno sužnost pelja,
K večni pogubi.

7.

Če naji sreča mila kdaj
Popelje ljuba pred oltar,
Če združi naji v srečen par,
Ne vem, ne mislim še sedaj.

Kako, kaj hočeva še več?
Lej to je prave sreče čas,
Ko prsi polni nade kras,
Ko v sanjah tli še up žareč!

Nebeški žar tvojih oči,
Prebele roke mil objem
Vzelenil les bi večno nam,
Izdramil kamnu čut moči.

In mojej duši sreče vir
Ne bilo tvoje bi okó,
In nehal tisk z mehko rokó,
In angeljsko bliščeé ozir?

O ljuba zvesta, kaj sree,
Kaj duh naj čisti več želi?
Človeških želj sladkejših nij
Več čuti zemski ne vtrpé.

8.

Iz spanja sladkega ne dramí
Me tiho, mírni nočni glas,
Ti pesem mila mé ne mami,
Pokoja trudnemu je čas.

Zaprl okna sem in duri,
Vživati v miru tiho noč,
Kaj motite me v pozni uri
Ponočne pesmi mi pojoč?

Tako prepevali v temini
S prijatli v domu smo nekđaj,
A dali že slovo dolini,
In tebi mil slovenski kraj.

Nemile torej zmir spomine
Budeva nočno petje mi,
Domišljam ker se domovine,
Ki daleč, daleč mi leži.

Svarilo.

Stara mati kara me;
„Hčerka, hčerka mila!
Slabo sem te, žalibog,
Slabo izredila.“

Kjer so fantje, kjer je ples.
Tje zahajaš rada;
Božji hram in božja reč
To ti ne dopada.

Le sosedovo poglej
Ta v izgled ti bodi
Ona skoro dan na dan
K božjej službi hodi.

Ko zamaknena kleči
Doli v prvem stoli,
Spređ oltarja ti očij
Ne spusti nikoli.“

Skrbna máti slednji dan
Svoj poduk ponavlja
Ter mi hčer sosedovo
Za izgled postavlja.

Jaz se pa smehljám, ker vém,
Da soseda mlada,
Mladega cerkóvnika —
Gledá srčno rada.

R. G.

Zmesice.

Osoda rokopisov slovanskih pisateljev.

Iz izkušenj starejega in novejega časa vemo, da se po smrti pisateljev z njihovimi rokopisi žalostno godi. Tako ne vemo, kam so Krempeljnovi rokopisi prišli, nič se ne sliši, kdo hrani pridige izvrstnega govornika cerkvenega Franca Čvetka, nekdanj dekana v Ptuj in Ljutomeru, ki je ob enem bil tudi temeljit poznatelj staroslovenščine, ravno tako je z Jarnikovimi spisi, in dosti inih. V naj-novejši dobi nam je zopet odišel važen rokopis iz dežele domače v tujo. Znano je, da je veliki, mnogoizkušani slovanski patriot in pesnik, Jan Kollár, v nemškem jeziku zapustil večji spis: „Die Götter von Rethra.“ Več, nego dva meseca je živel v Meklenburškem, in si zrisal vse religiozne ostanke polabskih Slovanov z njihovimi runskimi napisi vred. Po njegovi smrti pa njegova vdova ni našla nobene akademije ali učnega društva v Avstriji, ki bi ta važni rokopis kupilo, tako je romal v knjižnico v „Neustrelitzu“ na Meklenburškem, za katero ga je bibliotekar Genzen od rajne Kollárove vdove kupil, kakor mi te dni piše ljubeznjiva Kollárova hči Ludmila, sedaj omožena v Weimaru z dr. Schellenbergom, ravnateljem višje tamošnje deklishe šole.

Dasiravno rajni Kollár gledè slovanske mythologične znanosti ni stal na vrhunci, in je pri razlaganji mythov v marsikatero zmoto zabredel, tako je vendar rune zvesto posnel, in za slovanskega mythologa nabral hvaležnega gradiva. Sedaj bode zopet trebalo v Meklenburg potovati, ako kje se ne najde kakovšen nemšk učenjak, prijatelj slovanskega starinoslovja, ki bode Kollárov rokopis izdal. Ker mi gospa Schellenberg piše: „meine selige gute Mutter hatte es nach einer kleinen Abfertigung der Neu-Strelitzer Bibliothek übergeben“, bi vendar dobro bilo, ako bi katero jugoslovansko učeno društvo, postavim: akademija jugoslovanska ali Matica slovenska si prizadelo, in skrbelo, da Kollárov rokopis zopet v zemljo avstrijskih Slovanov pride.

Davorin Terstenjak.

Spomin iz mladih let v zadevah slovenskih narodnih pesem.

Bilo je leta 1825, ko sem začel v šolo moje rojstne fare hoditi, da nas je skozi celi mesec tadajni učitelj nagovarjal mu narodnih pesmi nabirati. Mogli smo mu tudi naprej peti, in on je napeve marljivo zapisoval. Pozneje, ko sem v Gradci se šolal, berem v časniku „Archiv für oester. Gesch. Völker und Laenderkunde“, da je leta 1824. društvo prijateljev godbe v avstrijski državi (Gesellschaft der Musikfreunde des österreich. Kaiserstaates), dalo po vseh deželah narodne pesmi z napevi vred pobirati, in da so na povelje tadajnega kanclerja ministra grofa Saurau-a vsi

glavarji avstrijskih kraljestev in dežel si zelo prizadevali, da so zbirke narodnih pesem bile dognane. Bral sem tudi v omenjenem časniku, da je Nestor slov. pisateljev g. častni kanonik P. Dajnko, takrat kaplan v radgonskem mestu, 100 narodnih pesem z napevi vred bil iz Štirskega poslal g. vladnemu svetovalcu Jožefu Sonnleithneru, ki je bil tajnik onega društva. Nisem slišal, ka bi ta zbirka kedaj bila na svitlo prišla, če pa je kateremu naših čitateljev znana, bi koristno bilo, ako bi to oznanil nam, ali pa slov. Matici, ki narodno blago nabira. V nekem časniku sem bral, da so dunajski skladatelji prav neusmiljeno ono zbirko pukali, in s tujim perjem svoje muzikalčne sklade kinčili.

Dobro bi bilo, ako bi se kateri naših slovanskih rojakov na Dunaji živečih, potrudil izvediti, je li še ima društvo prijateljev godbe v svojem arhivu to zbirko, in če bi mogoče bilo Danjkovo poslanico pridobiti. D. T.

Razne stvari.

„Rad jugoslavenske akademije“ prišel je v XVII. knjigi konec decembra na svitlo. Obsega spise: „O odnosajih medju Dubrovčani i Mletčani za ugar.-hrv. vladanja u Dubrovniku“ od Š. Ljubića; „Kada i kako se preobrazi hrvatska kneževina u kraljevinu“ od dr. Fr. Račkega; „Sjeverna zora“ od Jos. Torbara; „Ždralovnice (geraniacae) pogledom na naravoslovnu vrst od dr. J. K. Šloera. Ostali del knjige je napolnen z naznanili in kratkimi opazkami. Cena 1 gld. 20 kr.

Za umetnost. Nekteri hrvatski rodoljubi so napravili loterijo, ktera bode izdajala vsako leto po 200.000 sreček po 50 kr. Dobiček je namenjen pospeševanju umetnosti med Hrvatí.

Na najvišjem mestu je potrjen bil sklep hrvatskega zbora, kteri daje jugoslovanski akademiji 60.000 gld. „Vienac“ pričakuje, da bode akademija, kakor za slovstvo, tako tudi za umetnost skrbela; do sedaj samo ni bilo umetnikov, katerim bi se bilo moglo pomagati. To oznanjamo z namenom, opomniti umetnike slovenske naj se obrnejo do jugoslovanske akademije za podporo, ktera jim prošnje gotovo ne bode odrekla, ako to njih umotvori zaslužio.

Tudi Slovencem že znani hrvatski skladatelj Ivan pl. Zajc je spisal opero „Mislav“, ktera se je že pred davala v zagrebškem gledišči, ktero sploh lepo napreduje, zadnjič pa se je dala tudi z dobrim uspehom v českem narodnem gledišči v Pragi.

Fanny Lewald, nemška pisateljica romanov, je našla hrvatsko predstavljavko v osebi Franje Pakšecove, ktera je izdala delo: „Zatočnica žena ili četrnajst listova za žene“. Cena knjigi je 1 gld.

Listnica opravištva.

Prosimo tu še enkrat, naj se naročina pošilja narodni tiskarnici v Maribor, samo rokopisi gospodu Trstenjaku v Ponikvi. Dalje naznanjamo, da nam je ljubše, ako se dijaki vsak posebej naroče, ne vkup pod eno addresso in koncema prosimo, naj čč. gg. naročniki pisma na nas podpisujejo vedno z onim imenom, na ktero je list adresiran ali pa v pismih reko, pod katerim naslovom list prejema.

Tej številki je priloženo „vabilo k naročbi“ na Janka Pajka „Izbrane spise“.